

Vrijwilligersdag Natuur Noord-Brabant 2017

Omschrijvingen workshops, excursies, lezingen en films

Zaterdag 20 mei 2017 - Het Turfschip, Schipperstraat 2 in Etten-Leur

Informatie en aanmelden

Aanmelden kan via het [online aanmeldformulier](http://www.floron.nl/vrijwilligersdagbrabant/aanmelden) (verplicht):
www.floron.nl/vrijwilligersdagbrabant/aanmelden

Vragen of opmerkingen? Mail naar vrijwilligersdagbrabant@floron.nl of kijk op floron.nl/vrijwilligersdagbrabant

Tijdsindeling parallele sessies

U kiest de activiteiten die u aanspreken uit de parallele sessies in dit aanmeldformulier. Zowel 's ochtends als 's middags is er keuze uit verschillende binnen- en buitenactiviteiten. Een aantal activiteiten vindt twee keer plaats. Onder het schema vindt u een korte toelichting van elke activiteit.

Starttijd	Achterschip	Voorschip	Herenkamer Stuurboord	Herenkamer Bakboord				
09:00 uur	INLOOP MET KOFFIE							
09:40 uur	GEZAMENLIJKE OPENING							
10:00 uur	Lezing 1	Lezing 2	Workshop 1	Workshop 2	Excursie 1	Excursie 2		
10:30 uur	Lezing 3	Lezing 4						
11:00 uur	PAUZE							
11:30 uur	Lezing 5	Lezing 6	Workshop 1 (vervolg)	Workshop 2 (vervolg)				
12:00 uur	Lezing 7	Lezing 8						
12:30 uur	LUNCH		LUNCH		LUNCH			
13:30 uur	Lezing 9	Lezing 10			Excursie 3	Excursie 4	Excursie 5	Veld workshop 3
14:00 uur	Film 1	Lezing 11						
14:30 uur	PAUZE							
15:00 uur	Lezing 12	Lezing 13						
15:30 uur	Film 2	Lezing 14						
16:00 uur	AFSLUITING & BORREL							

Opening, afsluiting, en de pauzes zullen gehouden worden in de gezamenlijke ruimte "de Binnenhof"

WORKSHOPS (Duur: 2 x 1 uur, met half uur pauze ertussen)

Workshop 1 (10.00u-12.30u): Herkenning van grassen. Edwin Dijkhuis, FLORON.

Grassen staan bekend als een moeilijke groep om op naam te brengen. In de workshop "Herkenning van grassen" maak je kennis met de meest voorkomende grassen én geven we je tips hoe je ze in het veld kunt herkennen. *Maximaal aantal deelnemers: 20*

Workshop 2 (10.00u-12.30u): Op jacht met je wildcamera! Carlo Wijnen, Zoogdierverseniging.

Wildcamera's zijn sterk in opkomst en maken schuwe dieren zichtbaar. Een prachtig instrument om waarnemingen mee te gaan doen. Werken met een wildcamera is echter minder eenvoudig dan het lijkt. Deze workshop is bedoeld als eerste kennismaking met wildcamera's en om te laten zien hoe je met je wildcamera kan bijdragen aan een meer kennis over 'onzichtbare' dieren. *Maximaal aantal deelnemers: 16*

Veldworkshop 3 (13.30u-16.00u): Wantsen herkennen in het veld. Vincent Kalkman, EIS Kenniscentrum Insecten.

Wantsen zijn een interessante, diverse maar weinig onderzochte soortgroep. EIS Kenniscentrum insecten is samen met Waarneming.nl, de Entomologische Vereniging en de jeugdbonden voor Natuurstudie begonnen met een atlasproject wantsen om 96 grote en goed herkenbare soorten in kaart te brengen. Na de lezing in de ochtend waar dit project geïntroduceerd wordt, gaan we 's middags op pad om een deel van deze soorten in het veld op te zoeken. *Maximaal aantal deelnemers: 10*

EXCURSIES (Duur: 2,5 uur, inclusief het rijden van en naar Het Turfschip)

Er zal gecarpoold worden van en naar Het Turfschip. Routekaartjes naar de startlocaties van de excursies zullen worden verstrekt.

Excursie 1 én 3 (10.00u-12.30u én 13.30u-16.00): Visexcursie Etten-Leur. Martijn Schiphouwer, RAVON en Edwin Dijkhuis, FLORON.

Gewapend met een groot schepnet en als je wilt met een waadpak (excursieleiders zorgen voor dit materiaal) gaan we in de polder ten noorden van Etten-Leur op zoek naar een diversiteit aan vissoorten. In de ochtend gaan we alleen vissen met RAVON, in het middagprogramma wordt ook aandacht aan waterplanten besteed door FLORON. Algemene soorten, als zeelt, kleine modderkruiper en stekelbaarzen, komen we zeker tegen, maar hopelijk ook een zeldzamere soorten als de grote modderkruiper. *Maximaal aantal deelnemers: 15 (ochtend) en 20 (middag)*

Excursie 2 (10.00u-12.30u): Vogelexcursie naar Pannenhoeve, Padvinderven. Jan-Willem Vergeer, Sovon.

We gaan vogelen in de Pannenhoeve, een bos- en heidegebied net ten zuiden van Etten-Leur. We kunnen bosvogels als Zwarte Specht en Wielewaal verwachten, maar ook heidevogels als Boompieper en Roodborsttapuit. Tijdens de excursie geeft Jan-Willem Vergeer uitleg over het broedgebied van deze soorten en de manier waarop ze geïnventariseerd worden. *Maximaal aantal deelnemers: 20*

Excursie 4 (13.30u-16.00u): Excursie Pannenhoeve. Hans Schep & Hugo Mos, Brabants Landschap.

Herstel van vochtige heide en vennen in beekdal van de Bijloop en Lokkerreservaat, uitleg over de maatregelen, het beheer en de vegetatieontwikkeling met bijzondere soorten zoals Heide Kartelblad en Blauwe knoop. *Maximaal aantal deelnemers: 40 (twee groepen van 20)*

Excursie 5 (13.30u-16.00u): Vlinder- en plantenexcursie. Anthonie Stip en Jurriën van Deijk, De Vlinderstichting & FLORON.

Maximaal aantal deelnemers: 20

Meer informatie over het excursiegebied in de buurt van Etten-Leur volgt.

LEZINGEN (Duur: 25 minuten)

Lezing 1 (10.00u-10.25u): Bestrijding van invasieve exoten in Brabant. Jeffrey Samuels, Waterschap Brabantse Delta.

De Brabantse waterschappen Aa en Maas, De Dommel en Brabantse Delta kiezen samen voor een actieve benadering van plaagsoorten en exoten zoals Watercrassula. Vrijwilligers aangesloten bij de soortenorganisaties spelen een belangrijke rol bij de monitoring van exoten. Maar mogelijk liggen hier nog kansen om een effectiever netwerk ('early-warningsystem') op te zetten, wat uiteindelijk de biodiversiteit in en rondom het water ten goede zal komen.

Lezing 2 (10.00u-10.25u): Bloeiende bermen in kaart! Anthonie Stip, De Vlinderstichting.

Bermen staan erg in de belangstelling bij een breed publiek. In het beheer ervan gaat veel goed, maar ook veel mis. Om inzichtelijk te maken waar goede en slechte bermen liggen en wat daar nog aan vlinders en planten is aan te treffen, zijn FLORON en De Vlinderstichting gestart met de campagne 'Mijn berm bloeit!'. In deze lezing wordt het doel en de inhoud van Mijn berm bloeit! sprankelend uit de doeken gedaan.

Lezing 3 én 13 (10.30u-10.55u én 15.00u-15.25u): Nature out of a Box: samenwerken voor natuur. Sander Bouwens, Zoogdiervereniging.

Stedelijke omgeving is voor een aantal soorten van groot belang. Vogelbescherming Nederland en Zoogdiervereniging werken samen met gemeentes en vrijwilligers om de stedelijke omgeving aantrekkelijk te maken en te houden voor soorten. Dat doen we door natuurinclusief bouwen te promoten en de resultaten daarvan te volgen.

Lezing 4 (10.30u-10.55u): Stadsplanten van Breda. Erik van der Hoeven, KNNV Breda en IVN Mark & Donge.

Ruim zes jaar hebben floristen uit Breda in hun stad rondgekeken naar gewone en bijzondere planten in hun stad. Ze kwamen tot de ontdekking dat in de stedelijke omgeving aanzienlijk meer soorten te ontdekken zijn dan daarbuiten. Daar zitten heel verrassende soorten tussen en er duiken steeds nieuwe op. Over deze stadsplanten hebben ze een fraai boekje gepubliceerd en er is een website: www.stadsplantenbreda.nl

Lezing 5 (11.30u-11.55u): Atlasproject wantsen 2017-2018. Vincent Kalkman, EIS Kenniscentrum Insecten.

Van de 640 soorten wantsen die in Nederland voorkomen, zijn sommige schadelijk in de landbouw en andere juist nuttig als plaagbestrijder. Allemaal zijn ze mooi en interessant, maar de kennis over de verspreiding van de Nederlandse wantsen is nog beperkt. Om hier verandering in te brengen is EIS Kenniscentrum insecten samen met Waarneming.nl, de Entomologische Vereniging en de jeugdbonden voor Natuurstudie begonnen met een atlasproject wantsen. Meer informatie: www.waarneming.nl/wantsen

Lezing 6 (11.30u-11.55u): Springzaden schieten zich een weg vooruit! Leonie Tijsma, FLORON.

Steeds meer springzaden weten Nederland te bereiken. Wat betekenen deze planten voor de Brabantse natuur en hoe kan je ze onderscheiden?

Lezing 7 én 9 (12.00u-12.25u én 13.30u-13.55u): Een blik onder water in de ecologie van zoetwater-vissen. Arthur de Bruin, RAVON / Blikonderwater

Tijdens een presentatie duiken we onder in de mysterieuze en onbekende wereld onder de Nederlandse waterspiegel. We komen oog in oog met zeldzame onderwaterbewoners en hun bijzondere veelal verborgen levenswijze aan de hand van foto en film. Meer informatie: www.blikonderwater.nl

Lezing 8 (12.00u-12.25u): Bruine eikenpage in Noord-Brabant. Jurriën van Deijk, De Vlinderstichting.

Bosranden met een geleidelijke overgang van open gebied naar gesloten bos zijn een duidelijk voorbeeld van een leefgebied waar veel zeldzame en bedreigde soorten planten en dieren gezamenlijk voorkomen. Eén van deze soorten is de bruine eikenpage, die nog maar op een paar locaties in Noord-Brabant voorkomt. Door verschillen in beheer van open terrein en bos zijn bosranden echter vaak te abrupt. Tijdens de presentatie wordt ingegaan op het leefgebied van de soort, andere meeprofiterende soorten en enkele beheer-maatregelen.

Lezing 10 (13.30u-13.55u): De rol van vrijwilligers bij het monitoringprogramma van Staatsbosbeheer. Hans Backx, Staatsbosbeheer.

Deze presentatie gaat over de rol die vrijwilligers bij Staatsbosbeheer spelen in het monitoren en hoe met de resultaten wordt omgegaan. Voor enkele gebieden zal hier meer in detail op in worden gegaan.

Lezing 11 (14.00u-14.25u): Vogels op de kaart in West-Brabant; verliezers en winnaars in de Vogelatlas. Albert de Jong, Sovon.

Welke soorten komen voor in Brabant, en waar? In 2012-2016 werd heel Nederland systematisch geïnventariseerd voor de nieuwe Vogelatlas. Ook westelijk Brabant is afgezocht. Wat zijn de verliezers, welke soorten wonnen terrein?

Lezing 12 (15.00u-15.25u): Breda Binnenste Buiten – Natuur in en om Breda. Charles Schils, John Vegt. KNNV Breda.

Het stroomgebied van de Molenleij bestaat uit wervelende stroomversnellingen en schaduwrijke wandelpaden, maar ook uit bedrijventerreinen en snelwegen. Leden van KNNV Breda, IVN Mark & Donge, Natuurvereniging Mark en Leij, de West Brabantse Vogelwerkgroepen en de heemkundekring Paulus van Daesdonck waren nieuwsgierig naar de geschiedenis, flora en fauna van dit bekenstelsel. De resultaten van hun inventarisaties en studies zullen hier worden gepresenteerd.

Lezing 14 (15.30u-15.55u): Broedende Visarenden in Brabant; een nieuwe broedvogel. Albert de Jong, Sovon.
In 2016 broedde er voor het eerst een paar Visarenden in Nederland. In de Brabantse Biesbosch bracht het stel één jong groot. Hun verrichtingen werden op de voet gevolgd door de vogelwerkgroep Biesbosch en de boswachters.

FILMS (Duur: 20 minuten)

Film 1 (14.00u-14.20u): De Mortelen, hart van Het Groene Woud. Mark Kapteijns, Brabants Landschap.
De Mortelen is het grootste landschapsreservaat van Brabant, gelegen tussen Oirschot en Boxtel. Intiemer landschap dan De Mortelen bestaat er niet.

Film 2 (15.30u-15.50u): Regte Heide, leven tussen Leij en Hei. Mark Kapteijns, Brabants Landschap.
In deze natuurfilm wordt u heen en weer geschud tussen 'Leij en Hei' een beekdal en een hoge en droge hei. De dodaars is de ster van deze film.

INFORMATIEMARKT (gezamenlijke ruimte)

Diverse organisaties zullen aanwezig zijn met een stand die in de pauzes bezocht kan worden.

IVN natuurwerkgroep Waalre zal de stronkentrekker tonen, een apparaat waarmee handmatig stronken kunnen worden verwijderd in bos en hei en rondom vennen. De werking en toepassingsmogelijkheden van de stronkentrekker zullen uitgelegd worden.